

Påverka politiskt

Det finns i princip två sätt att påverka en medlemsorganisation, sade den kände ekonomen Albert O. Hirschman. För det första kan man överge en existerande relation. Då får organisationen anledning att rätta till sina misstag. För det andra kan man uttrycka sitt ogillande genom protestaktioner, demokratiskt inflytande, massmedia eller andra sätt, som förstås i organisationen.

I den aktuella mjölkkrisen använder mjölkbönderna båda alternativen. Många bönder ger en exit-signal genom att de slutar med sin produktion eller lyckas börja med splitleveranser. Att helt sluta med verksamheten är dock svårt för många bönder, i och med att de genom sina stora investeringar i mjölkproduktionen är fastlåsta. Dessutom utgör kanske exit-möjligheten inget hot mot mejeriföretagen. Tvärtom kan dessa välkomna en mindre volym. I ett läge där marknaden översvämmas av mjölk är det inte sannolikt att ett mejeriföretag höjer sitt avräkningspris för att dess leverantörer slutar.

DRABBAR DEM SJÄLVA

Alternativet kallas voice. Extrema exempel är att franska, belgiska och brittiska mjölkbönder har organiserat protestaktioner, blockerat mejerier, ställt in leveranserna, skanderat framför mejeriföretagens portar med plakat och banderoller. Ordförande för den brittiska bondeorganisationen National Farmer Union har fördömt aktivisterna i Farmers for Action.

Sådana handlingar påverkar knappast mejeriföretagen mer än indirekt. Många mejeriföretag ägs ju av mjölkproducenterna själva. Medlemsåtgärder som drabbar mejeriföretagens ekonomi kommer därför att skada medlemmarna själva. Om bönderna skulle lyckas höja avräkningspriset med hjälp av proteståtgärder kan föreningens framtida medlemmar få sämre villkor. I den kooperativa historien finns många exempel på föreningar som har betalat mer än de haft råd till.

SLÖSERIET INTE UNIKT

Mejeriföretagen måste betala i förhållande till vad deras avsettningsmarknader är villiga att betala. Vidare är det nödvändigt att mejeriföreningar tjänar pengar för att kunna investera för framtiden. Oavsett bransch och företagsform gäller att den som inte investerar hamnar på efterkälken.

Visst finns det inom mejeriföretagen ett visst slöseri med pengar, som bönderna har anledning att kritisera. Det finns företagsledning, som ägnar sig åt "consumption on the job". Det betyder att de spenderar pengar på flott representation, onödigt många medarbetare och annat som skulle komma mjölkbönderna till goda. Det är dock oklart om mejeriföretagen är värre än andra. Inom mejerinäringen liksom i andra branscher finns företag, som sköts bättre eller sämre.

SVENSKHET INGEN GARANTI

Sammantaget finns det inte mycket att göra åt avräkningspriserna när nationsgränserna är öppna. Transporter mellan länder är

billiga. Många aktörer är internationellt verksamma och har väl utarbetade handelskontakter. Ett visst gränsskydd består av att svenska konsumenter är mera lojala mot svenskproducerade varor, men genom att importörer och dagligvarukedjor säljer importprodukter under svenskklingande varumärken är svenskheten inte något fullgott skydd.

Den internationella konkurrensen medför att alla mejerier – även de som säljer endast på den svenska marknaden – påverkas av de stora marknaderna. Eftersom mjölkprodukter enkelt kan importeras och exporteras, kommer prisfluktuationer att fortplanta sig överallt.

"Sammantaget finns det inte mycket att göra åt avräkningspriserna när nationsgränserna är öppna"

POLITISK FRÅGA

Om alltså böndernas åtgärder mot mejeriföretagen har liten effekt, finns det en annan "medlemsorganisation" som är desto viktigare, nämligen staten. Det är en organisation, som man inte enkelt kan begära sitt utträde ur. Exit fungerar inte för medborgarna försävt att inte emigrerar.

Mjölkbönderna har vissa möjligheter att använda voice gentemot staten, men i begränsad utsträckning. Regering och riksdag har ju många andra medborgarkategorier att ta hänsyn till utöver mjölkbönderna. Trots det är det förmodligen på det politiska planet som mjölkbönderna har mest att hämta vad gäller lönsamhet. Allra viktigast är att hejda de politiker som vill göra böndernas ryggsäck ännu tyngre.

STARKA TILLSAMMANS

Denna krönikas läsare har förmodligen försökt påverka politikerna genom att rösta på något av de åtta riksdagspartierna. Röstning är dock endast en svag form att påverka. En starkare påverkan sker när man försöker övertyga enskilda riksdagsledamöter och partier att agera på sätt, som bidrar till att landets livsmedelsproduktion kan klara sig. Ännu mera är vunnet om flera personer försöker påverka. Ytterligare ett steg är att lantbrukarnas egna organisationer agerar gentemot politikerna. De är ju organisationer, som bönderna är medlemmar i just för att de ska bedriva politisk lobbying.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

